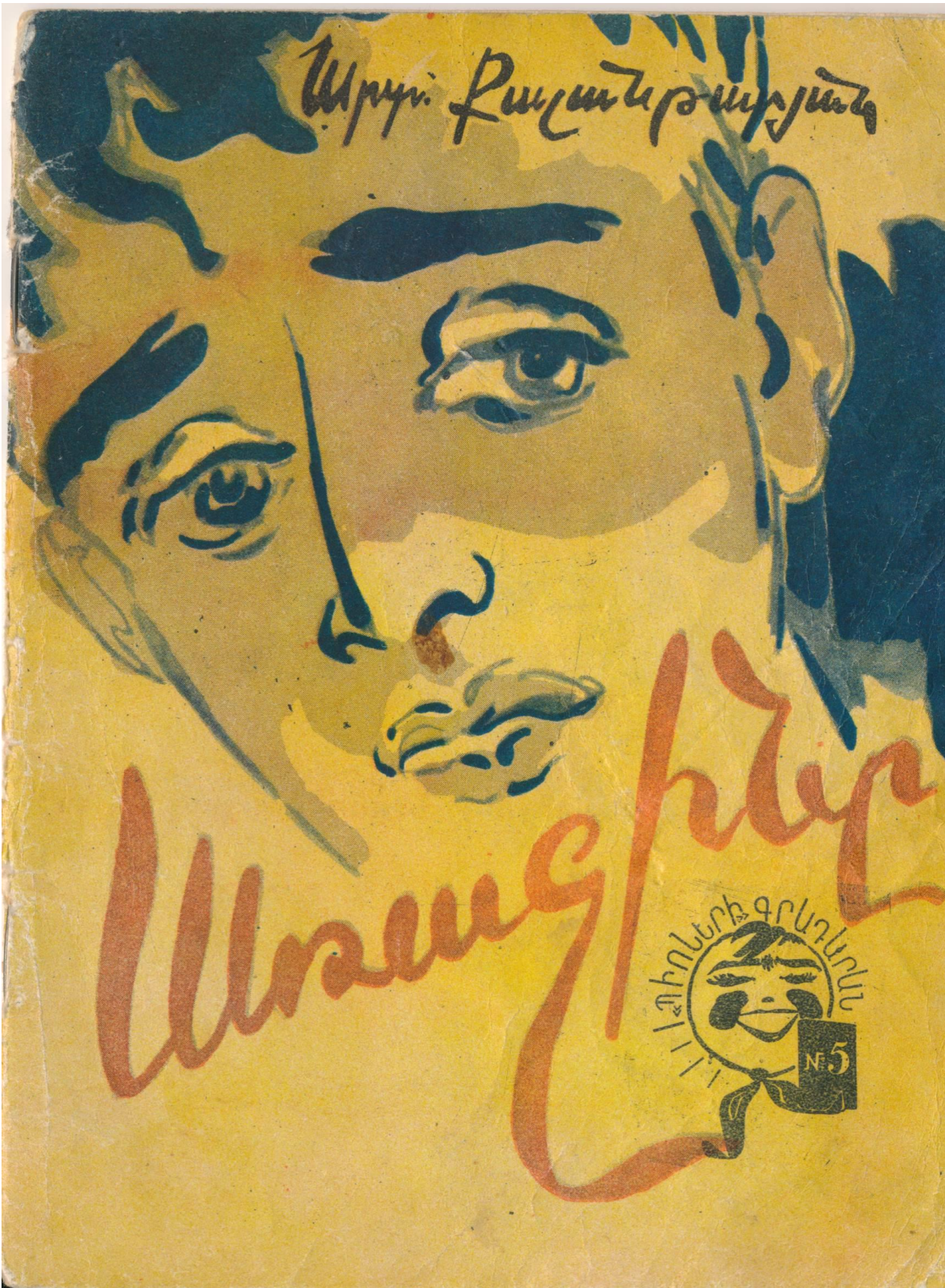

Արքի. Բաշտիստիստ

Արտաշես Քալանթարյան

ԱՌԱՋԻՆԸ

Երևան 1958

Ո՞Վ Է ԱՌԱՋԻՆԸ

Հայկը հանկարծակի արթնացավ, ասես մեկը հրեց կողքին, թե՛ վեր կաց, ուշ է: Նա մի վայրկյան շարունակեց պառկած մնալ՝ վայելելով ծածկոցի ջերմությունը, հետո դեն նետեց վերմակն ու ելավ տեղից: Մարմինը փշաքաղվեց: Յուրտ էր: Նա նայեց իր շուրջը, ճանապարհորդական մահճակալների վրա պառկած ընկերներին: Նկատեց, որ Ստեփանը բացվել է. կամացուկ մոտեցավ ու ծածկեց նրան: Հետո դուրս եկավ վրանից:

Արեգակը դեռ չէր հայտնվել, թեև նրա ճառագայթները շեղակի ընկել էին Մրդուզ սարի վրա ու շիկացրել նրա լեռի, քարացած հեծյալի հիշեցնող գագաթը:

Հայկը քայլեց կանաչի միջով, հասավ դիմացի փոքրիկ բացատը, տարածեց ձեռքերը, լիակուրծք շնչեց վաղորդյան սառն ու թարմ օդը և սկսեց մարզանք անել: Թվաց, թե եղանակը տաքացավ:

- Արթնացել ես, հա՞, - հնչեց ինչ-որ տեղ: Անտառը բոլորովին մոտիկ, խուլ արձագանք տվեց:

Հայկը շրջվեց ձայնի կողմը: Ներքևից, բաղեղներով պատված կեչիների կողմից դեպի բացատն էր բարձրանում նրա ֆիզկուլտուրայի դասատուն՝ Սահակյանը: Նա բլուզով էր միայն, անդրավարտիքի փոդքերը ծալել էր դեպի վեր, մինչև ծնկները, կոշիկները թաց էին ցողից: Նրա աջ ձեռուն ջրաման կար, իսկ ձախով բռնել էր բարակ ճյուղերի մի փունջ:

- Իսկ ես շատ սառը աղբյուր գտա, - վերելքից թեթև հնալով շարունակեց Սահակյանը:

Նա մոտեցավ վրանին, ջրամանը դրեց ներսում, իսկ ճյուղերը կոտրատելով սկսեց խարույկ պատրաստել: Քիչ հետո ճյուղերը թշաղցին, ծուխ արձակեցին, ապա հանկարծ բռնկվեցին կարմրավուն, պայծառ բոցով: Սահակյանը կաթսայի մեջ ջուր լցրեց, կախեց խարույկի վրա, ապա ձայնեց.

- Արթնացրու տղաներին, Հայկ, ուշ է...

Ամբողջ խումբը օջախի շուրջը նստոտած ճաշում էր:

- Ա՛խ, տղերք,- չդիմացավ Արմենը,- ինչո՞ւ ախար ուտելու մրցում էլ չկա, է, ազնիվ խոսք, բացարձակ չեմպիոն կդառնայի:

- Ուտելու մեջ չէ, բայց խոսելու մեջ հիմա էլ չեմպիոն ես,- ժպտաց Սահակյանը,- բայց ինձ թվում է այսօրվա մրցությունից հետո խոսելու ախորժակն էլ կփակվի:

Ծիծաղեցին: Ու ամեն մեկը սկսեց մտածել առաջիկա մրցության մասին: Դժվար է լինելու: Հայկը, իհարկե, ամեն ինչ կանի անցյալ տարվա չեմպիոնի իր կոչումը պահելու համար: Բայց ո՞վ գիտե, բոլորն էլ լավ մարզված են:

- Մրցության պայմանները նույնն են, ինչ որ անցյալ տարվանը,- երբ նախաճաշն ավարտվեց, ասաց Սահակյանը,- տարբերությունը միայն այն կլինի, որ այս անգամ ստարտը տրվելու է անջատ եղանակով: Առաջին ճանապարհվողից երկու րոպե հետո միայն մրցման դուրս կգա երկրորդը և այսպես մինչև վերջ: Հաղթող կհամարվի նա, ով ավելի կարճ ժամանակամիջոցում կհասնի նպատակակետին՝ Բլրաշատ գյուղը: Ես մոտոցիկլետով կգնամ այնտեղ ու ինքս կհաշվեմ ժամանակը: Հարցեր կա՞ն...

Տղաները իրար նայեցին: Բոլորի փոխարեն պատասխանեի Ստեփանը.

- Ո՛չ,

Այնուհետև վիճակ հանեցին: Առաջինը պետք է գնար Արմենը, երկրորդը՝ Ստեփանը, երրորդը՝ Հայկը, չորրորդը՝ Վարդանը և հինգերորդը՝ Ռոբերտը:

- Տղերք, առաջնությունս զիջում եմ, ո՞վ է ուզում համարս. Ուրիշ բան չմտածեք, հա, պարզապես «մեկ» թվանշանը որ տեսնում եմ՝ օրագիրս աչքիս առաջ է գալիս,- նորից կատակեց Արմենը:

Բայց այդ անգամ ոչ ոք չծիծաղեց: Հուզված էին: Եվ ինչպե՞ս չհուզվել, երբ այս մրցությունում միայն հայտնի կդառնա, թե ով իրավունք ունի մասնակցելու պատանիների միջշրջանային մրցումներին: Բայց միայն դա չէ. չէ՞ որ նրանք առաջին անգամ էին մասնակցելու 25 կիլոմետր տարածությամբ նման պաշտոնական մրցության:

Արեգակը տղաներին տեսավ արդեն մրցությանը պատրաստ ու շողշողացրեց հեծանիվների փայլուն խողովակները: Հայկը մի վերջին անգամ ձգեց պտուտակները, աչքի տակով նայելով ընկերներին, որոնք նույնպես զբաղված էին իրենց հեծանիվներով, ու մտածեց. «Զարմանալի

բան է սպորտը: Ա՛յ, բոլորս էլ մոտ ընկերներ ենք, սովորում ենք միմյանց հետ, ճանաչում իրար, թվում է, թե դրանից ավելի միմյանց հասկանալ հնարավոր էլ չէ: Բայց խնդրեմ՝ երկու տարի առաջ բոլորն էլ կարծում էին, թե Արմենն, օրինակ, կատակելուց բացի, ուրիշ ոչնչի ընդունակ չէ, ամռանն անգամ դպրոց էր գալիս վիզը շարժով ամուր փաթաթած ու անընդհատ փռշտում էր: Տղաները հոգնել էին «առողջություն» ասելուց, դրա համար էլ մի թղթի վրա մեծ-մեծ տառերով գրել էին «Առողջություն, վարժապետ» ու փակցրել նրա գրասեղանի վրա: Բայց երբ հեծանվորդների խմբակի պարապմունքներին սկսեց հաճախել, ձմռանն անգամ վերարկու չէր հագնում: Իսկ անցյալ տարի քիչ էր մնացել, որ հաղթի մեզ...»

Նա հանկարծակի զգաց, որ հուզմունքն անցել է, ու նրա սիրտը մի տեսակ ջերմությամբ լցվեց իր ընկերների նկատմամբ, իրենց դպրոցի նկատմամբ, հունիայան այդ խաղաղ ու կանաչ այգաբացի նկատմամբ: Նա անասելի պահանջ զգաց արտահայտելու իր ուրախությունը ու, հենց այնպես, բարձրաձայն կանչեց.

- Հը, ո՞նց եք, տղերք...

- Վերջում կերևա:

- Կամ, թեկուզ, քե՞զ ինչ:

Այս ու այն կողմից աշխուժորեն արձագանքեցին նրա ընկերները:

- Ինչ է, չլինի՞ վախենում ես,- գլուխը հեծանվի վրայից բարձրացնելով, հեզնոդ աչքերով հարցրեց Վարդանը:

- Ո՛չ, ինչո՞ւ...

- Աչքիս էդպես է երևում,- նույն ընդգծված հեզնանքով ասաց Վարդանը, գույնդ ոնց որ տեղը չէ:

Տղաները ծիծաղեցին: Այդ ծիծաղը վիրավորեց Հայկին. «Զարմանալի տղա է այս Վարդանը,- խոսեց նա մտքում,- մի բան չի լինի, որ ասի առանց հեզնանքի, ինչո՞ւ, չես հասկանում: Պարզապես, չար սիրտ ունի, էլի»:

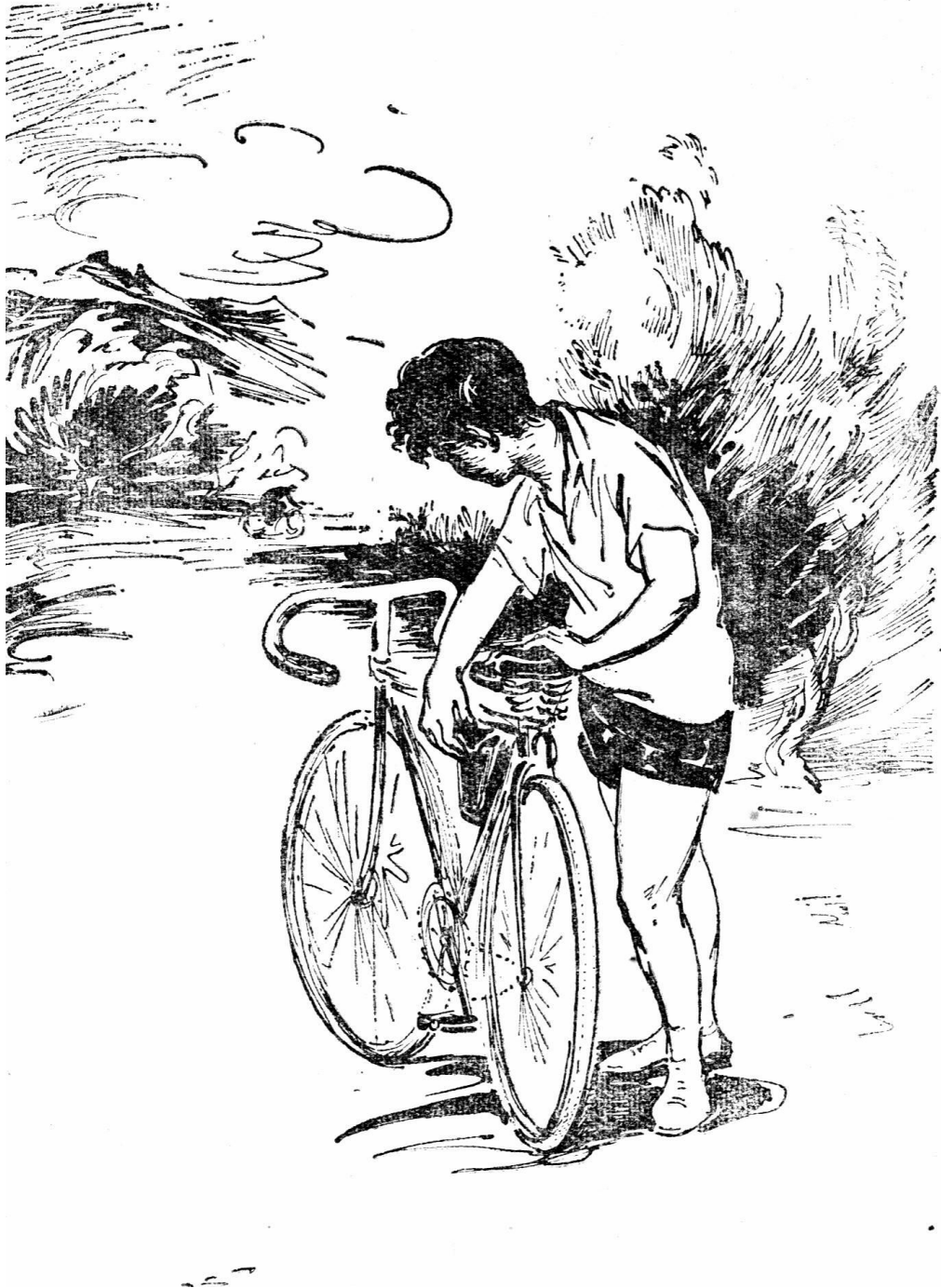
Ու նա հիշեց, թե ինչպես, երբ Վարդանն անցյալ տարի իրենց դպրոցն ընդունվեց ու առաջին քառորդում դժվարանում էր, ինքը՝ ջոկխորհրդի որոշմամբ, որպես հարվածային, պարտավորվեց օգնել նրան: Բայց երբ այդ մասին մի թեթև ակնարկեց Վարդանի մոտ, նա նայեց իրեն հենց այդ նույն, անտանելի, հեզնոտ աչքերով ու առանց այլևայլության ասաց.

- Սիրելի ընկեր հարվածային, լավ կանես մտածես քո գերազանցիկ դառնալու մասին: Ես առանց դայակի էլ յուր կգնամ:

Ու, ճիշտ է, թեև մյուս քառորդում Վարդանն, իրոք, ուղղեց իր թվանշանները, բայց Հայկը չմոռացավ վիրավորանքը, ու նրանց հարաբերությունները մնացին այդպես էլ չոր ու սառը:

«Չէ, պարզապէս չար սիրտ ունի,- կրկնեց Հայկը,- ոչ Ստեփանը, ոչ Արմենը, ոչ մեկն էլ նրա նման չեն: Մանավանդ Ստեփանը: Ա՛յ, իսկական ընկեր, միշտ ժպտուն, միշտ ընկերասեր, մի խոսք չի ասի առանց «ջանի»...: Ու կարծես այդ միտքը հաստատելու համար, Ստեփանը հանկարծ կանչեց.

- Հայկ ջան, 14 բանալին այս կողմը գցիր, էլի, իմը չեմ գտնում:

Հայկը ժպտաց ու բանալին նետեց Ստեփանին: Երկաթը փափուկ ընկավ կանաչ խոտի վրա, հենց Ստեփանի ոտքերի մոտ, որը վերցրեց այն ու սկսեց ամրացնել իր հեծանվի պնդողակները:

Անտառն ասես տեղահան եղավ: Այդ ավտոմեքենան էր, որ հոնդաց միանդամից ու վրանով և դաշտային մահճակալներով ծանրաբեռնված՝ բռնեց Բլրաշատի ճամփան: Քիչ հետո երևաց նաև մարզիչը:

- Վերջացրե՛ք. տղաներ ու բոլորդ էլ խճուղի դուրս եկեք, հինգ րոպեից հետո տրվում է ստարտը:

Հեծանվորդները արագորեն վեր կացան տեղերից, գործիքները լցրեցին պայուսակների մեջ, մի վերջին անգամ ստուգեցին անվադողերի ամրությունը ու հեծանիվների նստատեղերից բռնած կամ պարզապես ուսած, դուրս եկան դեպի ասֆալտապատ խճուղին: Բոլորի վերջում քայլում էր Հայկը՝ առույգ ու թեթև: Հետո հանկարծ մտածեց, որ ինչ-որ բան պակաս է, մոռացել է ինչ-որ բան: Բայց ի՞նչ... Կնճռոտեց ճակատը, մտածեց, մտածեց, բայց այդպես էլ չկարողացավ հիշել, թե ինչ է մոռացել: Թափ տվեց ձեռքն ու առաջ անցավ:

Նրա 14 բանալին մնացել էր Ստեփանի մոտ...

- Ուշադրություն: Մա՛րշ:

Արմենը, որ լարվածությունից կծկվել էր հեծանվի վրա, հանկարծ մեկեն բարձրացավ ու պոկվեց տեղից: «Ժ՛ժ, ժ՛ժ, ժ՛ժ» - լսվեց անվադողերի՝ ասֆալտին շփվելուց առաջացած ծանոթ ձայնը, ու հեծանիվն առաջ սլացավ: Եվս մի քանի վայրկյան, և հեծանիվն ու հեծանվորդը ծածկվեցին աջակողմյան բլրի ետևում, ասես կուլ գնացին նրան:

- Լավ գնաց,- լռությունը խախտելով, հիացած արտասանեց Հայկը,- Լավ էր, չէ՞, Ստեփան:

Ստեփանը, որն արդեն հեծանվի վրա էր և ամրացնում էր ոտքերի կաշեկապերը, արհամարհանքով ժպտաց.

- Չհավատաս, կբռնե՛մ...

- Ուշադրություն: Մա՛րշ:

Ստեփանի սև, փայլուն մայկան միայն մի ակնթարթ ձգվեց, ապա հենց նույն վայրկյանին իսկ սկսեց փողփողալ քամուց:

«Գնա՛ց... - շնչաց Հայկը և, չգիտես որտեղից, նրա մեջ նորից արթնացավ հպարտությունը ընկերների նկատմամբ,- լավ են պոկվում տեղից, անցյալ տարվա հետ համեմատել չի կարելի»: Նա դանդաղորեն մոտեցավ գլխիվայր դրած իր հեծանվին, պտտեցրեց անիվները,

սիրով ունկնդրեց նրանց ծանոթ բզզոցը, ապա կտրուկ շարժումով վերցրեց հեծանիվը, ուսեց ու մոտեցավ գծին:

- Թող բռնեմ, չընկնես,- մոտեցավ նրան Վարդանը:

Նրա ձայնի մեջ Հայկը նորից հեզնանք զգաց, բայց ոչինչ չպատասխանեց, թույլ տվեց, որ Վարդանը բռնի հեծանիվը, բարձրացավ, ամրացրեց ոտքերի կաշեկապերը ու սպասեց ազդանշանի:

Սահակյանը բարձրացրեց ձեռքը:

Հայկը սկսեց հաշվել վայրկյանները: Քունքերը հուզմունքից տրոփեցին: Նա զգաց, որ դողում է: Երևի այդ նկատելի էր, որովհետև Վարդանը չոր-չոր ասաց.

- Ի՞նչ ես քեզ կորցրել:

Հայկը վիրավորվեց նորից, դարձավ, ուզեց ինչ-որ բան ասել, բայց անմիջապես նկատելով մարզիչի ձեռքի շարժումը դեպի ցած՝ բարձրացավ ու թափով առաջ նետվեց: «Արագ՝, արագ՝, որքան հնարավոր է, ինչքան ուժ ունես» - ոտքի ռիթմիկ շարժումների հետ կրկրնում էր նա՝ մտածելով հենց սկզբից ժամանակ շահել: Հեծանիվն ասես հասկանում էր վարորդի մտադրությունը, որովհետև շարժվում էր հանգիստ, անաղմուկ ու արագ: Ահա բլուրը: Հայկը կտրուկ թեքվեց աջ: Նրա դիմաց բացվեց երկար, ասես քանոնով գծված ասֆալտապատ խճուղին:

Աջ կողմում անտառն էր՝ հնադարյան անտառը իր մեռնող ու նոր ծնվող ծառերով, անտառը՝ կորած բաղեղների ու մացառների մեջ, գեղեցիկ ու խորհրդավոր անտառը, իսկ ձախ կողմը ասես գորգ լինեք, կամ ավելի ճիշտ մի մեծ ու լայն կտավ, որի վրա նկարիչն աշխատել էր տալ բոլոր գույները, բոլոր նրբերանգները, մի փոքր ավելի գերադասելով կապույտը, որն սկսվում էր ճամփեզրի փոքրիկ ծաղիկներով ու գնում դաշտի միջով, հասնում մինչև սարերը և նրանց հետ ձուլվում երկնի լազուրին:

Բայց Հայկը չէր տեսնում այդ ամենը: Ուրիշ ժամանակ նա գուցե կանգներ ու ժամերով անշարժ հիանար բնության այդ հոյակապ գեղեցկությամբ: Բայց այսօր չէր կարող: Այսօր նա միայն տեսնում էր սպիտակ, անվերջանալի թվացող ասֆալտը և այն փոքրիկ, սև կետը, որն ասես մեկ մոտենում էր, մեծանում, մեկ՝ հեռանում ու կորչում աչքից:

«Ստեփանն է,- մտածեց Հայկը,- և ճանապարհն էլ դար ու փոս է» Նա ավելի արագացրեց ընթացքը ու գնում էր առանց ետ նայելու, մեջքը աղեղնաձև ուռցրած, շնչելով միայն քթով, հանդիպակաց քամին ծեծում էր նրան, խփում դեմքին, վշշում ականջների մեջ, խանգարում ընթացքը: Բայց Հայկը դա էլ չէր զգում:

«Ինչ էլ լինի, պետք է հասնել Ստեփանին, դրանով էս շահած կլինեմ ուղիղ երկու բոլակ»: Ահա միակ բանը, որ առկայծում էր նրա մտքում: Նա այնքան էր կլանված իր խոհերով, որ նույնիսկ չէր էլ լսում ետևից եկող աղմուկը և սթափվեց միայն այն ժամանակ, երբ իր մոտով մեծ արագությամբ սլացող մոտոցիկլետի միջից Սահակյանը ձայնեց.

- Ապրե՛ս, Հայկ, շատ լավ է:

Մոտոցիկլետը հոնդաց ու անցավ:

«Գնաց դիմավորելու չեմպիոնին,- ժպտաց Հայկը,- Բայց ո՞վ կլինի արդյոք այդ չեմպիոնը»: Նա ավելի արագացրեց ընթացքը, թվում էր, թե հեծանիվը ոչ թե գնում, այլ պարզապես թռչում է: Բայց և զարմանալի բան. որքան էլ Հայկը արագացնում էր ընթացքը, նրան թվում էր, թե դա էլի քիչ է, թե իր հնարավորություններից շատ դանդաղ է ընթանում: Եվ ավելի ուժգին էր սեղմում ոտնակները:

Ճանապարհ դարձավ ոլորապտույտ: Ոլորաններից մեկի ժամանակ Հայկին թվաց, թե բոլորովին մոտ, իր առջևում տեսավ Ստեփանի սև, փայլուն մայկան: Դա ոգևորեց և կարծես մի նոր, թարմ ուժ տվեց նրան: Նորից մի ոլորան, մեկը ևս և... Եվ Հայկը մոտ 30 մետր հեռավորության վրա տեսավ Ստեփանին: Նա ընթանում էր բավականին մեծ արագությամբ, և նրա փոքր ինչ ներս ընկած մեջքից միայն Հայկը կռահեց, որ Ստեփանը հոգնել է, հաջորդ րոպեին Հայկն արդեն հասել էր Ստեփանին:

- Հոգնել ես, հա՞, Ստեփան,- ձայնեց նա աշխատելով խլացնել քամու աղմուկը,- արագացրու քիչ էլ:

Ստեփանը դարձավ դեպի նա: Հայկը նրա փոքր ինչ կարմրած աչքերում զարմանք, ապա վիշտ նկատեց:

- Դե, արագացրո՛ւ,- կրկնեց Հայկը ու թափով մի փոքր առաջ անցավ:

- Չեմ կարող,- հնալով պատասխանեց Ստեփանը,- թող մի քիչ ակիդ նստեմ:

Դա նշանակում էր, որ Հայկը պետք է դանդաղեցներ ընթացքը, հնարավորություն տար Ստեփանին՝ ընթանալու անմիջապես իր ետևից և պաշտպաններ նրան հանդիպակաց քամուց, մի բան, որն արգելված է հեծանվային անջատ մրցություններում:

- Բայց դա խախտում է,- առարկեց Հայկը,-ինչպե՞ս կարելի է:

- Խնդրում եմ, Հայկ ջան, դատավորներ հո չկան: Ընկերներ ենք, չէ՞... Բա ես մնա՞մ...

Նրա ձայնի մեջ այնքան աղերսանք կար ու արցունք, որ Հայկը այլևս չկարողացավ մերժել: «Ինչ լինելու է, թող լինի,- չգիտես իր, թե Ստեփանի վրա բարկանալով մրմնջաց նա ու դանդաղեցրեց ընթացքը: Ստեփանը հասավ նրան:

- Ես սա երբեք չեմ մոռանա,- Հայկի հեծանվի ետևում պատսպարված շնչում էր նա,- Հայկ ջան, ախպեր ջան:

- Դե լավ, լավ,- մեղմացավ Հայկը,- միայն մի քիչ արագացնում եմ, այդպես երկուսս էլ հետ կմնանք:

Որոշ ժամանակ գնում էին լուռ, ինքնամփոփ: Հայկն զգաց, որ ընկերն արդեն կանոնավոր, հանգիստ է շնչում և առաջարկեց առաջ անցնել: Բայց Ստեփանը նորից խնդրեց.

- Չէ, դեռ լավ չեմ զգում, խնդրում եմ, Հայկ ջան:

Հանկարծ, երբ ֆինիշին մնացել էր ընդամենը 3-4 կիլոմետր, հեծանիվների միավար մեղմ բզզոցի միջից Հայկն ինչ-որ անսովոր, կռպիտ ձայն լսեց: Ձայնը կրկնվեց: «Մի՞ թե,- Հայկը սարսափեց պատասխանել իր հարցին,- գուցե պատահականություն է»: Բայց հենց նույն վայրկյանին էլ, երբ թեքվում էր դեպի ձախ, զգաց, որ հեծանվի անիվը թուլացել է և չի ենթարկվում իրեն: Մազ մնաց, որ վայր ընկնի: Նա աջ ձեռքը բաց թողեց դեկից ու ետ տանելով բացեց պայուսակը: Առանձնապես դժվար բան չէ, պետք է հանել 14 բանալին ու դրանով ձգել անիվը: Բայց ո՞ւր է: Նա փորփրեց ամբողջ պայուսակը, մեկ-մեկ մատներով շոշափեց բանալիները, 14-ը չկար: Եվ հանկարծ ուրախացած ճչաց: Դե, իհարկե, 14 բանալին ինքը Ստեփանին տվեց: Ահա թե ինչն էր մոռացել:

- Ստեփան,- կանչեց նա,- տուր 14 բանալին,- ու այլևս անկարող շարունակել ճանապարհը, լրիվ դանդաղեցրեց ընթացքը:

- Ի՞նչ բանալի,- առանց կանգ առնելու հարցրեց Ստեփանը:

- 14-ը, որ քեզ տվեցի:

Հեռվում երևում էր գյուղը ու նրա եզրին խոնված բազմությունը:

- Վա՛յ, Հայկ ջան, մնաց խոտերի մեջ,- առանց ետ նայելու ձայնեց Ստեփանը՝ աչքերը հառած բազմությանը:

- Ի՞նչ... Ստեփա՛ն, Ստեփա՛ն...

Բայց Ստեփանն այլևս չէր լսում: Նա գնում էր ամբողջ ուժով: Երկար ժամանակ հանգստանալով Հայկի թիկունքում, նա այժմ շոայլորեն ծախսում էր իր կուտակած ամբողջ եռանդը, միայն թե շուտ հասնի գյուղ, չեմպիոնի կոչմանը:

- Ստեփա՛ն...

Հեծանիվը մի վերջին ճոինչ արձակեց ու կանգ առավ: Հայկը վար ցատկեց և զայրությից ու հիասթափությունից ընկավ ճամփեզրի խոտերի վրա: Արցունքը բարձրացել էր նրա կոկորդը ու խեղդում էր նրան: Հետո հանկարծ վեր թռավ տեղից, ուսեց հեծանիվը ու սկսեց հոգնած քայլերով վազել ասֆալտապատ խճուղով:

- Այդ ի՞նչ է եղել, Հայկ,- հնչեց նրա կողքին մի ձայն:

Հայկը շրջվեց: Վարդանն էր: «Հիմա կհեգնի նորից» - անցավ Հայկի մտքով ու նա համարյա գոռաց.

- Իսկ քե՞զ ինչ, գնա քո ճամփով:

- Ա՛յ քեզ հիմար տղա,- առանց չարության, հենց այնպես արտասանեց Վարդանը, իջավ, Հայկի ձեռքից համարյա խլեց հեծանիվը, նկատեց թերությունը, վազեց, իր հեծանիվի պայուսակից հանեց 14 բանալին, անմիջապես ամրացրեց պտուտակը ու հեծանիվը մեկնեց Հայկին:

- Դե գնա, շո՛ւտ:

- Վարդա՛ն,- հուզմունքից դողացող ձայնով մրմնջաց Հայկը,- Վարդա՛ն:

- Ի՞նչ Վարդան, Վարդան, շուտ արա, անունս նո՞ր սովորեցիր,- բարկացավ Վարդանը:

Հայկն ուզեց ինչ-որ բան ասել բայց չկարողացավ, հենց ընթացքի ժամանակ թռավ հեծանիվի վրա ու սլացավ առաջ: Գնում էր նա՝ մերթ ուղիղ ու հարթ, մերթ ոլոր ու թեք, արևոտ ճանապարհով, գնում էր նա՝ իր կողքին զգալով ընկերոջ ջերմ շունչը:

ՎԱՉԵՆ

Վաչեն աղմուկով փակեց դասարանի դուռը, անցավ երկար միջանցքով, բազրիքի վրայով սահելով իջավ աստիճաններից ու նիհար պայուսակը գոտուց կախ՝ մոտեցավ դարպասին:

- Էդ ո՞ւր, Վաչի՛կ,- հետաքրքրվեց դպրոցի ծեր դռնապանը, որ ավելում էր բակի աշնան տերևները,- հիվանդ հո չե՞ս:

- Չէ՛, քեռի՛, ընկեր Գասպարյանը հրավիրեց դուրս գնալ ու հիանալ բնությանը: Դե ես կարո՞ղ էի հակառակել ուսուցչիս:

- Է՛, Վաչի՛կ, Վաչի՛կ,- կորացած մեջքը ուղղելով՝ սկսեց քեռի Թորոսը,- մեր ժամանակ, այսինքն՝ հազար ու ութ հարյուր ու իննսուն...

Բայց Վաչեն արդեն դուրս էր եկել դարպասից ու քայլում էր սալահատակ մայթով: Տաք ու արևոտ օր էր: Աշնան բազմերանգ գույներով ներկված ծառերի տերևները թափվել էին մայթերին ու հաճելի խշխշում էին անցորդների ոտքի տակ: Ահա մի տերև էլ պոկվեց ճյուղից ու օրորվելով չափեց ծառի բարձրությունը:

Քայլում էր փողոցով Վաչեն ու մտածում: Մտածելու շատ բան կար: Մովորականի պես չէր պատրաստել դասերը, չէր կատարել հանրահաշվի տնային աշխատանքը ու սպասում էր, թե ուր որ է, ընկեր Գասպարյանը գրատախտակի մոտ կկանչի... Երբ մի միտք հղացավ: Ավելի լավ չի՞ լինի, որ ինքը խանգարի դասը: Ուսուցիչը ստիպված իրեն դուրս կհրավիրի դասարանից և... ինքը «2»-ից կփրկվի...

Այդպես էլ եղավ: - Մի ցավից պրծա, մյուսի մեջ ընկա,- մտածում էր Վաչեն,- ծնող կանչի՝ հեշտ է, էլի... մաման լաց կլինի, կխոսի իր անբախտության մասին, իսկ պապան կբարկանա, և մի շաբաթ՝ մնաս բարով, կինո «Նաիրի»:

Նա որոշեց առայժմ ոչինչ չասել տանը: Ո՞վ գիտե, գուցե ընկեր Գասպարյանը մոռացած լինի: Հետո վարանեց, չէ, մեկ էլ տեսար ուսուցիչը եկավ իրենց տուն ու...

Նա անցավ «Նաիրի» կինոթատրոնի մոտով, նայեց աֆիշային:

«Հետախույզի սխրագործությունը»: Կարելի էր նորից նայել, բայց... Վաչեն հենց այնպես քրքրեց գրպանները: Գրքերը շուտ ու մուտ տվեց և հուսահատ շարունակեց ճանապարհը:

- Արա՛, Վաչի՛կ, պրիվե՛տ,- հենց այդ բռնակն լսվեց մի ձայն, ու Վաչեն նկատեց Ալբերտին, որ իրեն էր մոտենում:

Նա չալպտուրիկ մի բլուզ էր հագել, որի ներքևի ծայրերը կախված էին ձագարաձև փողբեր ունեցող շալվարի վրա: Գլխին անկանոն դասավորված խոտի դեզի նման աճել էին մազերը: Կոշիկների քթերը վերև էին ցցված: Ուրիշ անգամ Վաչեն չլսելուն կտար ու կանցներ Ալբերտի մոտով: Բայց այսօր նա մի տեսակ չէր ուզում մենակ մնալ, ուզում էր խոսել մեկի հետ, սիրտը բացեր...

- Ո՞նց ես, տո՛ւ,- շարունակեց Ալբերտը,- հիշո՞ւմ ես, որ լազերում իրար հետ խնձորի գողության էինք գնում, հիշո՞ւմ ես...

Վաչեն ուզում էր ասել, որ շատ լավ է հիշում, թե ոնց նրան հեռացրին ճամբարից, բայց սիրտ չարեց: Մեկ էլ տեսար՝ նեղացավ: Հետո նրանք խոսեցին դեսից-դենից, ու Վաչեն պատմեց գլխով անցածը...

- Պա՛հ, ես էլ ասում եմ ինչի ես քիթդ կախել,- Ալբերտը քահ-քահ ծիծաղեց: - Դու էլ թո՛ղ, մենք որ դպրոց չենք գնում, պակաս տղա ե՞նք:

- Այսինքն՝ եղ ո՞վ եք դուք...

- Ես ու իմ ընկերները: Վաչեն նայեց Ալբերտի ցույց տված կողմը: Կինոթատրոնի շենքի պատի տակ մի քանի տղաներ էին կանգնած՝ ծխախոտներ բերաններին ու, որքան հնարավոր է, խայտաբղետ հագնված: Երկուսը Վաչեի տարիքը կունենային, երրորդը մեծ էր, բարձրահասակ ու նիհար: Նրա ճակատին սպի կար, իսկ աչքերը Վաչեին էին նայում ուշադիր հետաքրքրությամբ: Այդպես զազանանոցում նոր բերված կենդանիներին են նայում: Վաչեն վատ զգաց իրեն: Նա ուզեց թողնել հեռանալ ու դրա համար ձեռքը Ալբերտին երկարացրեց:

- Ո՞ւր, տո՛ւ,- զարմացավ Ալբերտը:- Բա ես կթողնե՞մ, որ դու դիլիտր գնաս: Մտնենք կինո, հը՞...պատիվ եմ անում...

Վաչեն ուզեց հրաժարվել, բայց նորից սիրտ չարեց: Հետո իրեն արդարացնելու համար մտածեց, թե ի՞նչ կա, մեկ է, ծնողները ուշ են աշխատանքից գալիս, իսկի չեն էլ իմանա: Նրանք մոտեցան շենքին:

Ալբերտն իր ընկերներին ինչ-որ բան ասաց: Նրանք ավելի ուշադիր ու ասես հեզմանքով նայեցին Վաչեին, իսկ բարձրահասակն ասաց

- Լավ տղա է երևում, կարելի է...

Վաչեին շատ զարմացրեց Ալբերտի առատաձեռնությունը: Նա տոմսավաճառից չվերցրեց դրամի մանրը, իսկ երբ Վաչեն ակնարկեց այդ մասին, քմծիծաղ տվեց.

- Պատվի՛ց խոսա:

Երբ կինոն վերջացավ, ու նրանք փողոց դուրս ելան, արդեն երեկոյանում էր: Աղմուկով ու զնգոցով անցնում էին տրամվայներն ու ավտոբուսները: Քամին աշնան վերջին տերևներն էր պոկում, տանում-խփում մարդկանց դեմքերին, ու հետո, ասես ուժասպառ հանդարտվում, որպեսզի մի վայրկյան անց նորից սուլա:

- Ես գնամ, արդեն ուշ է,- ասաց Վաչեն:

- Սա՞ է ուշ,- Ալբերտը հեզնանքով սուլեց,- հլա կյանքը նոր է սկսվում:

- Ախր քաղցած եմ:

- Դե շուտ ասա էլի, ես էլ եմ սովից մեռնում, գնանք իրար հետ ուտենք: Գնա՛նք, ժող,- դիմեց Ալբերտը բարձրահասակին:

- Ո՞ւր ենք գնալու,- հարցրեց Վաչեն:

- Հե՛չ, ըստեղ մի տեղ կա:

Վաչեն նորից փորձեց առարկել, ասաց, որ ուշ է, որ ծնողները կսպասեն, բայց նորից տեղի տվեց: Նրանք կտրեցին հրապարակը ու օպերետայի շենքի կողքի նեղ փողոցով շարունակեցին ճանապարհը: Կանգ առան երկհարկանի մի տան մոտ: Ներքնահարկից օդու և գարեջրի հոտ էր գալիս: Վաչեն կնճռոտեց քիթը ու ետ ընկրկեց:

- Մի՛ վախի, քեզ չե՛ն ուտի,- ծիծաղեց Ալբերտը,- իջի՛ր ներքև:

Նախաճաշարանում օդը ծանր էր: Ինչ-որ մեկը երգում էր կոկորդի ամբողջ ուժով: Սեղանին թափված էին լավաշի կտորտանքներ ու ոսկորներ: Երբ տեղավորվեցին քարե մի սեղանի շուրջ, բարձրահասակը գոռաց.

- Մի-մի քյաբաբ բերեք, մի շիշ էլ օղի...

Ալբերտը լցրեց բաժակները: Վաչեն իր բաժակը ետ հրեց ու ասաց, որ ինքը օղի չի սիրում: Ալբերտի հասակակից մյուս տղան հռիռաց.

- Վախենո՞ւմ է...

- Ո՞վ է վախենում,- բարկացավ Վաչեն: Նրա գլուխը ծանր օղից պտտվում էր: —

Հենց դու,- շարունակեց հռիռալ Սերոբը:

- Ե՞ս,- Վաչեն մոռացավ ամեն ինչ. նա ուզում էր անպայման հենց հիմա ապացուցել, որ ինքը վախկոտ չէ, որ եթե բռնքամարտի ձեռնոցներ լինեին այստեղ, ցույց կտար այդ երկարամազին,- ե՞ս,- կրկնեց նա և մի ումպով դատարկեց բաժակը:

Օղին հալված կապարի նման այրեց Վաչեի կոկորդը: Հազը խեղդեց նրան: Աչքերը լցվեցին արցունքներով, և խորտկարանը լողաց մշուշի մեջ:

Քիչ անց նա արդեն գրկել էր Ալբերտին ու ծիծաղում էր հարբածի ներվային, թույլ-թույլ ծիծաղով:

- Հասկանո՞ւմ ես, ես ոչ ոքից չեմ վախենում... ընկեր Գասպարյանը...

- Տո դու դրա մասին մի մտածի: Մեր նման ընկերներ ունես... Էգուց Ժոռը կգնա ձեր Գասպարյանի մոտ, ամեն ինչ կդգի: Մենակ թե դու տանը բան չասես, հա՛ ... ասա՝ ընկերոջս ծնունդն էր:

Ժորան, իսկապես, եղավ դպրոցում: Նա հավատացրեց ուսուցչին, որ Վաչեի հայրը գործուղման մեջ է, իսկ մայրը՝ հիվանդ: Եվ, որ ինքը Վաչեի «քեռու տղան» է: Նա նույնիսկ ընկեր Գասպարյանի ներկայությամբ նախատեց Վաչեին, որը երեկվա պատմությունից հետո գունատ ու շփոթված տեսք ուներ, և խոստացավ, որ այլևս նման դեպքեր չեն կրկնվի...

Դպրոցի անկյունում նա Վաչեին ասաց.

- Իսկ դու լաց էիր լինում: Տեսա՞ր, ինչ հեշտ պրծար:

Վաչեն չգիտեր ինչ ասել: Ժորան այլևս այն չէր կարծես, որ կանգնել էր ընկեր Գասպարյանի առջև՝ խոնարհ ու լուրջ: Հիմա սև հոնքերի տակից Վաչեին էին նայում երկու խորամանկ, լկտի աչքեր, ստելու և անմեղ ձևանալու ընդունակ աչքեր: Ու Վաչեն սարսուռ զգաց:

- Էսօր էլի կգաս Էնտեղ,- բաժանվելուց առաջ ասաց Ժորան:

Նա արդեն հրամայում էր, Վաչեն լավ զգաց այդ: Մի ինչ-որ ներքին, թաքնված ձայն նրան ասում էր, որ պետք չի գնալ, պետք չի կապվել այդ տղաների հետ, բայց այդ ձայնը թույլ էր: Իսկ մի ուրիշ ձայն համառորեն հրում էր նրան, ստիպում, թե ինչո՞ւ չգնա, ի՞նչ պակաս տղաներ են, էլի նեղ ժամանակ նրանք օգնության հասան, թե չէ մայրիկը, հայրիկը, որ իմանային... տեսա՞ր, նրանք իրեն կինո տարան... շատ փող ունեն...

- Իսկ որտեղի՞ց է նրանց այդքան փող,- խուլ բողոքում էր առաջին ձայնը:

- Ինչպե՞ս թե որտեղից, բա Ալբերտը չասա՞ց, թե իր հայրը բարձր պաշտոնյա է...- բարկանում էր երկրորդը:

Ու Վաչեն գնաց...

Ու հետո նրանք ավելի ու ավելի հաճախ էին հանդիպում: Միասին շրջում էին փողոցներում, գնում կինո, մտնում նախաճաշարան: Վաչեի համար հետզհետե դրանք սովորական բաներ դարձան: Նա նույնիսկ չգարմացավ, երբ Ալբերտը մի անգամ փողոցում վիրավորեց մի աղջկա, այլ նույնիսկ ծիծաղեց: Բայց որովհետև ցերեկները նա շարունակում էր դպրոց հաճախել, այդպես էլ չէր իմանում, թե ինչով են զբաղվում իր նոր ընկերները: Մի անգամ, երբ հարցրեց այդ մասին, Ժորան՝ կես լուրջ, կես կատակ ասաց. «Աշխատում ենք»: Մի բան էր միայն դեռ մտատանջում Վաչեին: Նա տեսնում էր, որ օրեր շարունակ, երբ տղաները փող չեն ունենում, վիճում են իրար հետ, կռվում: Օր է լինում, որ աջ ու ձախ փող են շտայլում: Ու միշտ

նման դեպքերում Վաչեի հոգու մեջ մի ձայն բողոքում էր՝ «Դե ասա, որտեղի՞ց է նրանց մոտ այդ փողը »:

Եվ մի օր Վաչեն իմացավ այդ մասին: Իմացավ այն ժամանակ, երբ տղաները ստիպեցին դրամ «վաստակել » իրենց ճանապարհով: Այո՛, ստիպեցին: Ժորան չար-չար նայելով սև հոնքերի տակից, ասաց.

- Հերիք է ինչքան մեր հաշվին ապրեցիր: Հիմա դու էլ փող ճարի:

- Որտեղի՞ց,- կարկամեց Վաչեն:

- Կլինես մեզ հետ, կիմանաս:

...Ձյուն էր գալիս: Տրամվայը զնգզնգոցով անցնում էր Հոկտեմբերյան պողոտայով: Երկրորդ վագոնի հետևի հարթակում կանգնել էին Ժորան ու Վաչեն: Ալբերտը երկու ձեռքով բռնել էր դռան բռնակները ու դեպի դուրս էր նայում: Շուկայի մոտ գտնվող կանգառում մի քանի հոգի բարձրացան: Ժորայի ազդանշանով Ալբերտը փակեց նրանցից մեկի՝ մի ալեհեր մարդու ճանապարհը և սկսեց հրել նրան՝ իբր ինքը ուզում է ներքև իջնել: Նրան հաջողվեց արձակել ծերունու վերարկուի կոճակները. մոտ գալով՝ Ժորան ևս կանգնեց ծերունու դիմաց ու հրելով սկսեց զգուշությամբ խուզարկել նրա գրպանները: Փոքր անց Վաչեն, որը չէր կարողանում տեսնել ուղևորի դեմքը, զգաց, թե ինչպես գրպանը ծանրացավ: Նա ձեռքը աննկատելիորեն գրպանը խոթեց ու շոշափեց կաշվե դրամապանակը: Ով պետք է կասկածեր փոքրահասակ, հեռու կանգնած Վաչեի վրա: Բայց հենց նույն վայրկյանին.

- Դրամապանակ, - հուզված բացականչեց ծերունին ու բռնեց Ժորայի թևքից: Աղմուկի վրա հավաքվեցին:

- Փախի՛ր,- արմունկով հրելով՝ հասկացրեց Ժորան: Բայց Վաչեն սփրթնած քարացել էր տեղում. կողոպտված ծերունին իրենց հանրահաշվի ուսուցիչն էր՝ ընկեր Գասպարյանը:

- Ես տեսա՝ սրանք էլ էին,- բացականչեց քաղաքացիներից մեկը՝ մատնացույց անելով Ալբերտին ու Վաչեին:

Դեպքի վայրը հասած միլիցիոները ձերբակալեց նրանց: Դրամապանակը դուրս եկավ Վաչեի գրպանից:

- Ա՛յ, տեսնո՞ւմ եք, ե՛ս չեմ, էդ տղան է գողացել,- միլիցիոներներին և ուղեկցող մարդկանց համոզում էր Ժորան:

Ուսուցիչը նոր միայն նայեց Վաչեին, նայեց ու ճանաչեց:

- Ի՞նչ եք ասում,- նրա ձեռքերը դողում էին,- թյուրիմացություն է: Նա իմ աշակերտն է... խոսի՛ր, Վաչե՛:

Վաչեն լուռ էր:

Ձյունը շարունակում էր տեղալ ծանր ու մեծ փաթիլներով, ճերմակով էր ծածկվել ամեն ինչ։ Միլիցիայի բաժանմունքը տանող ճանապարհով քայլում էին օրենքի պաշտպանն ու վշտահար ուսուցիչը, նրանց առջևից՝ Ժորան, Ալբերտը ու Վաչեն... Արցունքի խոշոր կաթիլները դանդաղորեն գլորվում էին նրա գունատ այտերի վրայով՝ խառնվելով հալված փաթիլների շիթերին։ Վաչեն լալիս էր...

ՄԻՄՈՆԸ

Նստել է Միմոնը ծառի տակ, գիրքը ծնկներին: Իսկ ծառի վրա տանձեր են, ի՛նչ տանձեր: Ով չէ, բայց Միմոնը գիտի այդ տանձի համը, որ կծում ես, ոնց որ շաքար լինի, հալվում է բերանումդ: Անցյալ տարի...

Միմոնը նստած տեղից նայում է չորս կողմ՝ թփերի մեջ տանձի պոչ նկատելու համար, բայց չի գտնում: Որտեղի՞ց գտնի. ամեն առավոտ մայրիկը հավաքում է գետնին թափված տանձերը: Միմոնը չարությամբ նայում է վեր: Անիծածները այնքան էլ ամուր են կպել ճյուղերից: Հակառակ է, էլի, մի քամի էլ չի անում, որ թափի: Միմոնը նայում է գրքին. տառերը մեծանում, մեծանում, կլորանում են, հետո մի կողմից սրվում, ու նա տեսնում է տանձի պոչը: Միմոնը բարկանում է:

- Հետո էլ ասում են բնությունը իմաստուն է: Ո՞վ է ասում, սո՛ւտ է, պոչավոր սուտ (պոչ բառի վրա նա նորից վեր է նայում): Բնությունից հիմար բան չկա: Բա ինչո՞ւ է այնպես արել, որ տանձերը այդքան բարձր են լինում, հ՞ը: Ի՞նչ կլիներ, որ, օրինակ, գետնին թափված լինեին պոմիդորի պես: Չէ՛, դրա համար էլ անպայման պետք է կռանալ: Օրինակ, մոշի պես, որ ուղիղ գնաս, բացես բերանդ, ու ընկնի մեջը: Ասենք, մոշն էլ ծակում է: Բա ինչի՞ պես... Չէ՛, ոչ մի հարմար բան չկա: Բնությո՜ւն...

Իսկ առաջ ուրիշ էր: Կարդացել ենք, գիտենք, է՛լի: Մի ձուկ կբռնեիր, ցույց կտայիր, թե ուզում ես մորթել: Նա էլ կբացեր բերանը ու մարդկային լեզվով կաղաչեր. «Մի՛ սպանիր, ընկեր Միմոն, թող որ գնամ ազատ ծովը: Փոխարենը ինչ ուզես՝ կտամ»: Մի քիչ չեմուչում կանեի ու բաց կթողնեի: Հետո ծափ կտայի ու քառասուն հսկաներ կկանգնեին առաջ: «Ի՞նչ եք կամենում, ընկեր Միմոն»: Կասեի՝ ուզում եմ, որ այս գրքում եղած թվաբի բոլոր խնդիրները

լուծված մտնեն գլխիս մեջ, որ դասս լավ պատասխանեն: Ասենք, ինչո՞ւ ես պատասխանեմ: Ես կկանգնեմ, իսկ քառասուն հսկաները թող իմ փոխարեն պատասխանեն ու գրեն գրատախտակին: Բայց, իհարկե, որ չկանգնեմ, ավելի լավ... Ախ, ի՞նչ կյանք կլիներ, է: Գերազանցիկ կդառնայի:

- Միմո՛ն,- լավեց մի ձայն:

Միմոնը ուշքի եկավ ու ականջ դրեց: «Մայրիկն է,- ինքն իրեն խոսեց նա,- ձայն հանե՞մ, թե՛ չէ: Ո՞նց իմանամ՝ գործի է ուզում դնել, թե՞ կանչում է, որ ճաշ ուտեմ, հ՞ը»:

Ծառի ճյուղերը մի կողմ գնացին: Միմոնը իսկույն թեքվեց, գետնին ընկած գիրքը նորից ծնկներին դրեց ու երկու ձեռքով ամուր բռնեց գլուխը, իբր շատ է խորասուզված:

- Ուրեմն այսպես, բրածո՝ սողուններ: Մողես, լորտու, օձ:

- Միմոն ջան, արի տուն,- կամացուկ ասաց մայրը:

- Մողեսը սառնարյուն կենդանի է... - շարունակեց Միմոնը:

- Մի քիչ փիայտ ջարդիր:

- Դե լավ էլի, հետո էլ ասում ես գերազանցիկ դարձիր: Արի փա՛յտ ջարդի, արի հա՛ց կեր, արի ջո՛ւր խմի: Իսկ Սաթիկն ի՞նչ է անում, թող ջարդի, էլի:

- Ախր ո՞ւմ ես այդպես քաշել, ա՛յ ծույլ,- տրտնջաց մայրն ու հեռացավ:

- Ծո՛ւյլ,- վիրավորվեց Միմոնը,- բոլորն էլ մի գլուխ ասում են, որ ծույլ եմ: Բայց որ լավ մտածում եմ, տեսնում եմ, որ իրենք են ծույր: Ծույլ չե՞ն. բա ինչո՞ւ փայտ իրենք չեն ջարդում, ինչո՞ւ առավոտյան կոշիկներս չեն մաքրում, ինչո՞ւ Վարդանն ու Կարոն իրենց տետրերը չեն տալիս, որ ես արտագրեմ, կամ իմ տեղը չեն գրում: Ու դեռ ընկերնե՛ր են: Ծա՛տ ենք տեսել ձեր նման ընկերներ: Այն օրը, ես ֆիզկուլտուրայի դասից փախա, որ գուր տեղը չթուլո՞ւմ, խնդրեցի, որ իմ տեղը «ներկա» կանչեն, բայց ալարեցին... Բա ես ո՞նց «ներկա» կանչեցի Մերժիկի փոխարեն: Ճիշտ է չէի տեսել, որ նորից դասարան է մտել ու երկուսս էլ իրար հետ «ներկա» ասացինք, ճիշտ է՝ դասատուն ինձ դիտողություն արեց, բայց հո չզլացա, հո կանչեցի: Է՛, լավ...

Միմոնը ուզում է «Է՛, լավ»-ի հետ, ոնց որ կարգն է, թափ տալ ձեռքը, բայց ալարում է: Ինչո՞ւ թափ, տա, հո մարդ չկա, որ տեսնի: Նա նորից վերցնում է գետնին ընկած գիրքը, բացում դասը ու կարդում:

- Իժը թունավոր...

Նրա մարմնով սարսուռ է անցնում: Գրքի վրա նկարված է մի օձ, ի՞նչ օձ՝ օղակ-օղակ գալարել է մարմինը, բարձրացրել է գլուխը, երկսայր լեզուն դուրս է հանել և իր պսպղուն աչքերը հատել ուղիղ Միմոնի աչքերին: Օձը... Միմոնը աշխարհում ոչ մի բանից այնպես չի վախենում, ինչպես օձից: Ո՛չ շունը, ո՛չ գայլը, ո՛չ առյուծն ու վագրը, ո՛չ էլ կոկորդիլոսը, որը

երեխայի նման լաց է լինում ու մարդկանց կուլ տալիս, ոչ նույնիսկ մուկը նրա համար սարսափելի չէն, բայց օձը... ախր չի երևում, է՛: Մեկ էլ տեսար՝ սուս ու փուս եկավ, եկավ կանգնեց հեռվում, գալարվեց, առ հա՛, իրեն շարտեց ու փաթաթվեց վզիդ: Սիմոնն այդ գիտե, Սիմոնը կինոյում տեսել է:

Ու հանկարծ նրան թվաց, թե ինչ-որ բան խշաց խոտերի մեջ: Սիմոնն ուզեց նայել այն կողմը, բայց սիրտ չարեց: Մի տեսակ զլուխը չէր թեքվում: Շրշոցն ուժեղացավ, Սիմոնը պարզ լսեց, որ խոտերը մեկին ճանապարհ էին տալիս՝ «շը՛ շշ», «շը՛ շշ»: Նա ուզեց բղավել, բայց նորից սիրտ չարեց ու մեկ էլ... թը՛ մփ, մփ բան հարևանի ցանկապատից ընկավ ներքև:

- Փրկեցե՛ք, օձը՛, - բղավեց Սիմոնը, վեր թռավ տեղից ու ընկավ որտեղից-որտեղ հայտնված իր ընկեր Կարոյի գիրկը:

- Ի՞նչ օձ, Սիմոն:

- Էն, որ թմփաց:

- Ի՞նչը թմփաց:

- Օձը:

- Ա՛յ խայտառակ, - ծիծաղեց Կարոն, - Էն ես էի:

- Դու էի՞ր, - Սիմոնը կասկածեց, - բա ինչո՞ւ թմփացիր:

- Իսկ դու որ ցանկապատից թռչեիր, չէիր թմփա՞:

- Ըմ՛մ:

- Դե, տեսնո՞ւմ ես:

Սիմոնը մի պահ լռեց:

- Դե ասա, հորս արև:

- Է, համը հանում ես, - բարկացավ Կարոն, - հորս արև, պրծա՞նք:

Սիմոնը համոզվեց:

- Լավ, հավատում եմ, բայց հիմա դու ինձ ասա. մեր կողմերում օձ շա՞տ կա:

- Է՛, լավ, դու չգիտես, որ... - Կարոն ուզում էր ասել՝ չկա, բայց հանկարծ ինչ-որ բան մտածելով միտքը փոխեց ու շարունակեց, - որ կա: Շատն ինչի՞դ է պետք, քեզ մեկն էլ հերիք է, որ կծի:

- Իսկ ի՞նչ պետք է անել, որ չկծի:

- Պետք է փախչել, - հաստատ ու լուրջ պատասխանեց Կարոն:

Հետո նրանք խոսեցին դեսից-դենից, ու Կարոն, իմիջիայլոց, ասաց, որ վաղը դպրոցի թեթև ասուլիսների մրցումն է ու բոլորը պետք է վազեն երկու հարյուր մետր:

- 200 մե՛տր,- սարսափեց Սիմոնը,- ու դու էլ պետք է վազե՞ս:

- Իսկ դու չե՞ս վազելու:

- Ե՛ս, ձեռ ես առնո՞ւմ: Ոտքս ցավում է:

Դե երդվի՛ր:

- Թող տեղիցս վեր չկենամ, եթե սուտ եմ ասում:

Ա՛յ լողը,- Կարոն ծիծաղեց,- այդ հոքոն սիրած երդումն է: Ամբողջ դարդդ էլ հենց այն է, որ մեկը քեզ տեղիցդ վեր չկացնի:

Գրեթե ամբողջ դպրոցը հավաքվել է անտառի մոտ, որտեղից տրվելու է մրցումների ստարտը: Ֆինիշը կամ մրցումների վերջնակետը նշանակված է երկու տեղ. մեկը 200 մետրի վրա՝ մեծ խնձորենու տակ, մյուսը՝ 500 մետրի վրա, որտեղ դպրոցի պարիսպն է:

Ամեն ինչ խառնվել է իրար: Թներին կարմիր ժապավեն կապած դատավորները արագ-արագ այս ու այն կողմն են գնում, հրահանգներ տալիս, կավիճով նշումներ անում: Մրցումների մասնակիցները հուզված դեմքերով օգնում են իրար, մեջքներին համարներ են փակցնում: Բոլորը սպորտային թեթև հագուստով են՝ մայկաներով ու տրուսիկներով: Միայն Սիմոնն է քաշվել մի կողմ, նստել մի քարի ու աշխատում է աչքի չընկնել: Ո՞վ գիտի, մեկ էլ տեսար՝ մոռացան ու չկանչեցին: Բայց չէ՛, նկատեցին: Մոտեցավ ֆիզկուլտուրայի դասատու ընկեր Պապյանը.

- Ինչո՞ւ չես հանվում, Սիմոն:

- Ը՛ր, ոտքս ցավում է:

- Դե շո՛ւտ, շո՛ւտ: Գիտեմ քո ցավը: Մինչև տասը հաշվեմ՝ հանվի՛ր:

Սիմոնը տնքալով սկսեց հանվել: Հանվում էր ու մտածում, որ փոքր ժամանակ շատ լավ էր, որ երանի էլի փոքր լինելը. մայրիկը գրկում էր նրան, ինքն էր հանում շորերը, հետո համբուրում էր, գնում անկողնու մեջ ու ասում. «Դե, Սիմոնչիկ, ասա բարի գիշեր» - ու ինքը պատասխանում էր. «Բարի գիշեր»:

- Լույս բարի,- քրքջաց Կարոն, ու Սիմոնն զգաց, որ վերջին բառերը բարձրաձայն է արտասանել,- ինչ է, արդեն քնո՞ւմ ես:

Սիմոնը ոչինչ չպատասխանեց ու սկսեց տնքալ երկրորդ կոշիկի վրա:

- Հ՛ը, գուցե վազելու՞ ես,- չղաղարեց Կարոն:

- Բա ո՛նց, ինչքան ուժերս ներեն,- պատասխանեց Սիմոնն ու մտքում շարունակեց.
«Ծիծաղիր, տաս քայլ կգնամ ու ոտքս բռնած կքաշվեմ պատի տակ: Տեսնեմ ի՞նչ պետք է անեն»: Բայց այդ տաս քայլն էլ նրան մահ էր թվում:

Առաջին խմբերն արդեն սկսել էին վազել, ու երկար ժամանակ լսվում էին նրանց խրախուսողների բացականչություններն ու սուլոցները: Ծղրիդի նման ճռճոում էին վայրկյանաչափերը, ժամանակ առ ժամանակ ֆիզկուլտուրայի դասատուն բարձրաձայն հայտարարում էր հաղթողների անունները, նրանց արդյունքներն ու հիշեցնում էր դպրոցի ռեկորդը՝ 200 և 500 մետրերի համար:

- Ստարտ են հրավիրվում Կարո Բադալյանը, Սիմոն Գասպարյանը...

Սիմոնը չլսեց մյուսների անունները: Նրա ծնկները վախից թուլացան: Նա միանգամից բռնեց ոտքը, հետո հիշեց, որ տասը քայլից հետո պետք է այդ անի ու դանդաղ մոտեցավ ստարտին: Մի ծունկը գետնին, արդեն սպասում էր Կարոն, Սիմոնը խեթ-խեթ նայեց նրան ու ինքն էլ ծնկեց.

Եվ այն է, ֆիզկուլտուրայի դասատուն ազդանշանի համար իջեցնում էր ձեռքը, երբ Սիմոնն զգաց, որ մի սառը, ողորկ բան կպավ իր մերկ ոտքին, Նա ցած նայեց, լայն բացեց աչքերը, հետո հանկարծ վեր թռավ տեղից, գոռաց՝ «Օձը» ու սկսեց փախչել: «Օձը» - բղավեց նաև Կարոն ու վազեց նրա հետ:

Սիմոնը վազում էր, ո՛նց էր վազում, ձեռքերը արագ-արագ շարժելով, ոտքերը գցելով լայն-լայն՝ իսկական ատլետի պես: Վազում էր ու թվում էր նրան, թե օձը կրնկակոխ վազում է իր ետևից, Սիմոնը նույնիսկ տեսնում էր նրա սառը, լարծուն մարմինը իր պսպղուն աչքերով: Ու վազում էր, ի՛նչ վազել, թռչում էր: Նա միայն մի վայրկյան էտ նայեց, տեսավ, որ իր ետևից մի քանի քայլի վրա Կարոն է վազում հևալով, նկատեց, որ Կարոն ուզում է կանչել «Օձը», բայց չի կարողանում ու նորից գլուխը շուտ տվեց,

Վազում էր նա, իսկ փողոցի երկայնքով կանգնած երեխաները անամոթաբար ծափ էին տալիս: «Ծաղրում են, ուզում են, որ ինձ կծի» - կայծակեց Սիմոնի ուղեղում, ու նա ավելի արագացրեց ընթացքը, հետո ճանապարհին ավելի շուտ զգաց, քան տեսավ, որ ինչ-որ կարմիր բան կպավ իր կրծքին ու չի պոկվում: Դա ավելի վախեցրեց նրան: «Սա էլ երկրորդ օձը, ավելի բարակը, կամ նույնն է, ցատկել է գլխի վրայից, ու ես չեմ նկատել»: Սիմոնը թափ տվեց իրեն, զգաց, որ ազատվեց կարմիր օձից ու ավելի ուժգին սուրաց:

Նա այլևս ետ չէր նայում: Միայն թե շուտ հասնի դարբասին, մտնի ներս ու փակի դուռը: Օձը դարբասի վրայից չի կարող թռչել:

Դարբասի մոտ նա մեծ բազմություն տեսավ: Այդ սիրտ տվեց նրան, ու մի վերջին թափով նետվեց առաջ: Վազում էր ու դառնությամբ մտածում՝ ահա իր այդ ընկեր կոչվածները շատ լավ տեսնում են իրեն հասած դժբախտությունը, բայց փոխանակ օգնության հասնելու, բացել են բերանները, ծիծաղում են ու ծափ տալիս: Ուղիղ դարբասի մոտ, իրենից երկու քայլի վրա Սիմոնը ինչ-որ կարմիր բան էլ տեսավ: Սարսափեց, ուզեց թեքել ճանապարհը, բայց թափին

չդիմացավ, առաջ անցավ ու կարմիր բանին հրելով դարբասից ներս ընկավ. Ներս ընկավ դարբասից, ուզեց մտնել դպրոց ու դուռը փակել: Բայց ուշ էր...

Նրան բռնեցին իր ընկերները, դասատուները, սկսեցին համբուրել ու վեր-վեր թոցնել, իսկ դպրոցի պահակ Թաթոս դային գոռաց.

- Ա՛յ ծույլ, եղ դո՞ւ էիր եղնիկի նման թռչում:

Միմոնը չգիտեր, թե ինչ է կատարվում իր հետ: Նա ահով չորս կողմն էր նայում: Մոտեցավ նաև դպրոցի դիրեկտորը, բռնեց Միմոնի ձեռքը, բարձրացրեց ու մի անգամ էլ նայելով վայրկյանաչափին, բարձրաձայն հայտարարեց.

- Առաջին տեղը և դպրոցի ռեկորդը՝ 200 և 500 մետր տարածության վազքում, շահեց աշակերտ Միմոն Գասպար յանը:

Միմոնը քիչ մնաց ուշաթափվել: Նա նորից նայեց չորս կողմը ու տեսնելով իր ետևում հևացող, ժպտուն աչքերով Կարոյին, շշնջաց.

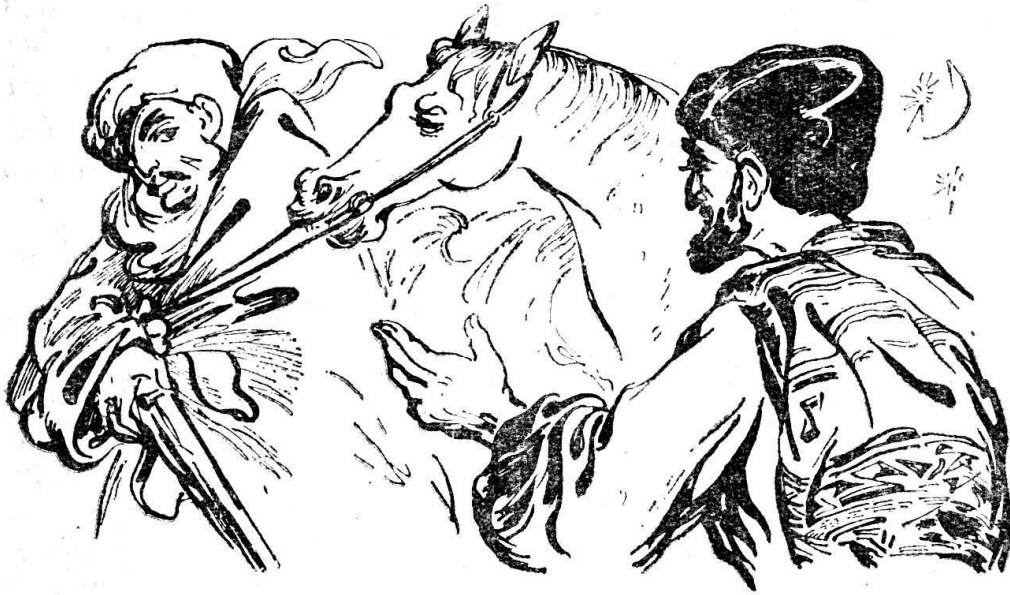
- Լսիր, օձը ի՞նչ եղավ:

- Ռեզինից էր, Վարդանը գցեց,- կամացուկ ծիծաղեց Կարոն ու ավելացրեց,- համա վազում էիր, հա՛ ... չեմպիոն...

Դուք ուզում եք իմանալ, թե հետո ի՞նչ եղավ ծուլ Միմոնը: Վե՛րջ, ծուլության հետքն էլ չմնաց:

Եվ, պատկերացնո՞ւմ եք, հիմա վատ էլ չի սովորում, ահա թե ինչպես պատահեց, որ օձը բուժեց Միմոնին:

ԷԼԻ՝ ՁԻԱՎՈՐԸ ԴՈՒ ԵՍ...

(հին գրույց)

Աղքատ մարդ էր գյուղացի Հայրապետը: Նրա ունեցած-չունեցածը մի փոքրիկ հողակտոր էր, գյուղից հեռու՝ ամայի, քարքարոտ մի դաշտում: Ամեն առավոտ լուսաստղի հետ արթնանում էր նա, ծաղկավոր չթե թաշկինակի մեջ կապած հացն ու ջրի կուլան դնում խուրջինի մեջ, գցում ուսն ու գնում հանդ: Աշխատում էր օրնիբուն գյուղացի Հայրապետը, իսկ երբ երկարում էին ստվերներն, ու արևը Ծաղկասարի հետևն էր անցնում, հոգնած ու վաստակած դառնում էր տուն, որտեղ նրան էին սպասում կինը, երեխաները և իրիկնահացի համեստ սեղանը:

Գոհ էր կյանքից գյուղացի Հայրապետը: Նա միայն մի մուրազ ուներ՝ երագում էր ձի առնել, որ հանդի ճանապարհին ժամանակ չկորցնեի ու աշխատանքի ընկեր ունենար: Եվ շատ աշխատեց գյուղացի Հայրապետը, քրտինքով թրջեց իր հողի ամեն թիզը, վերջապես, հասավ իր նպատակին՝ մի ուժեղ ու գեղեցիկ ձի առավ: Ուրախությամբ լցվեց գյուղացի Հայրապետի հարկը: Բայց, դե ո՞վ էր աղքատին ուրախություն տվել: Մի գիշեր, ամպամած ու մռայլ մի գիշեր, երբ Հայրապետը ձիով դաշտից տուն էր վերադառնում, ճանապարհի եզրի մասրենիները անսովոր խշխշացին: Ձին ծառս եղավ, բարձրացրեց գլուխը ու տագնապով սկսեց վրնջալ:

«Գայլ կլինի», - մտածեց Հայրապետը, բայց հաջորդ վայրկյանին տեսավ դեպի իրեն ուղղված հրացանի փողը, ու մեկը ահեղասաստ գոչեց.

- Կանգնի՛ր... կյա՛նքդ կամ ձի՛դ:

Ցավից սեղմվեց գյուղացի Հայրապետի սիրտը, բայց ի՞նչ կարող էր անել՝ կյանքը թանկ էր։
Իջավ Հայրապետը ձիուց, համբուրեց՝ ասես ամեն ինչ հասկացած նրա արցունքոտ աչքերը ու
առանց հետ նայելու, գնաց տխուր ու տրտում։ Գնաց տուն։ —

- Մի՛ տխրիր, մա՛րդ,- հույս տվեց կինը,- ողջ լինես դու, էլի կաշխատես, ես էլ կաշխատեմ քեզ
հետ, մի ձի էլ կառնենք, թող նա տխրի, ով չի կարող աշխատել։

Եվ աշխատեցին մարդ ու կին։ Գյուղացի Հայրապետը իր հողակտորում գործն ավարտելուց
հետո, գիշերներն էլ վարձով հարուստների այգիներն էր ջրում, իսկ կինը լվացք էր անում

ուրիշների համար: Այնպես, որ մի տարի չանցած՝ նրանք մի ձի էլ առան, ավելի ուժեղը, ավելի գեղեցիկը: Բայց նոր ուրախությունն էլ երկար չտևեց, մի քանի ամիս անց՝ ավազակները խլեցին գյուղացի Հայրապետի նաս երկրորդ ձին: Աշխատեց Հայրապետը, առավ երրորդ ձին, էլի խլեցին, չորրորդը՝ նորից խլեցին: Ու այսպես՝ 10 տարում ավազակները խլեցին նրա քրտինքով ու արյունով ձեռք բերած յոթը ձիերը: Բայց չհուսահատվեց աղքատ աշխատավորը, կնոջ, երեխաների հետ միասին համառորեն աշխատեց, աշխատեց գիշեր-ցերեկ ու վերջը էլի մի ձի առավ՝ նախկին բոլոր ձիերից ավելի ուժեղը, ավելի դիմացկունը, 152 ավելի գեղեցիկը: Եվ նորից ձիով հանդ էր գնում գյուղացի Հայրապետը ու ձիով էր հանդից գալիս տուն: Բայց մի գիշեր դաշտից տուն դառնալիս գյուղացի Հայրապետը սարսափով տեսավ, որ ոտքից գլուխ զինված մի ավազակ կանգնեց ճանապարհի մեջտեղում: Կանգնեց ավազակը ու գոչեց.

- Վա՛ր իջիր ձիուցդ ու գնա, թե կյանքդ թանկ է: Սրտի ցավից լաց եղավ գյուղացի Հայրապետը, բայց ելք չկար: «Գնաս բարով»,—մրմնջաց նա իր դառն աշխատանքի ընկերոջը, վար իջավ ձիուց, սանձը վզին ձգեց, ու գնաց տրտում՝ գլուխը կախ, աղի արցունք թափելով: Գնում էր գյուղացի Հայրապետը, բայց ականջի մեջ կնոջ մեղմ, հուսադրիչ խոսքերն էին հնչում. «Մի՛ տխրիր, մա՛րդ, կաշխատենք, մեկն էլ կառնենք»: Եվ սրբեց արցունքը գյուղացի Հայրապետը, բարձրացրեց գլուխն ու գնաց, երբ մեկ էլ.

- Կանգնի՛ր, ա՛յ մարդ,- կանչեց ավազակը:

Գյուղացի Հայրապետը կանգ առավ:

- Քեզանից քանի՞ ձի են գողացել,- հարցրեց ավազակը:

- Այս էլ ութերորդն է,- արցունքների միջից պատասխանեց աղքատ աշխատավորը:

Ավազակը մի պահ լռեց, ասես մտքերի մեջ ընկավ:

- Էդ բոլոր ձիերն էլ քեզանից ես եմ խլել,- մոտենալով Հայրապետին՝ ասաց նա,- և ուրիշ շատ-շատ ձիեր եմ գողացել ես, բայց, ա՛յ, էլի ինչքան հանդիպել ենք, դու ձիավոր ես եղել, ես՝ հետիոտն: Գնա՛, վերցրու ձիդ ու գնա, հալա՛լ լինի քեզ, աշխատո՛ղ մարդ...

ԴՐԱ ԿԱՐՈՂԸ ՍԱՂ Ա՞՞

Հաճախ վաղուց անցած, մոռացված դեպքերը անսպասելիորեն, մի բառով, մի նշանով, կամ նույնիսկ ծանոթ մի դիմագծով, ասես միանգամից կյանք են առնում, թափ են տալիս իրենց վրայի փոշին ու գալիս կանգնում են փոքր-ինչ շաղված աչքերիդ առաջ:

Երեկ փողոցում մի տղա ձեռքը մեկնեց դեպի ընկերոջ սովորականից լայն անդրավարտիքն ու հարցրեց.

- Լսի՛ր, դրա կարողը սաղ ա՞...

Երկուսն էլ քրքջացին ու անցան: Իսկ ես քեզ հիշեցի, Սահա՛կ, մանկության իմ ընկեր...

Վտիտ մարմնով, ձողի պես բարակ ոտներով, եղեգնի նման դյուրաբեկ և ուռենու նման տխուր մի տղա էր Սահակը: Միշտ խոնարհ ու լուռ էր նա : Մենք՝ նրա հասակակիցներս, դասամիջոցներին աղմուկ-աղաղակ էինք բարձրացնում, խաղեր հնարում, երգում, միայն Սահակն էր, որ չէր մասնակցում մեր խաղերին: Գալիս, կանգնում էր հեռու, իր խոշոր ու թախծոտ աչքերը հառում էր մեզ, որոնցում նման պահերին կենդանի, չարաճճի ինչ-որ կայծ էր խաղում, բայց երբ մերոնցից մեկը, համենայնդեպս, կանչում էր.

- Սահա՛կ, արի՛ դու էլ խաղա...

- Չէ՛, չէ՛, չեմ ուզում,- շտապ մրմնջում էր նա ու աննկատելի թաքնվում մեր աչքից:

Բայց ամենից ուշագրավը Սահակի բլուզն էր: Դա թեև միշտ մաքուր, բայց բազմաթիվ, բազմաձև ու բազմագույն կարկատաններով ծածկված քաթանե մի բլուզ էր, որի իսկական կտորը որոշելու համար ահագին ժամանակ և կարողություն էր հարկավոր: Անգույն ու հին մի

բլուզ էր դա, որը ժամանակին հագել էր նաև Սահակի հայրը: Ես ինչքան հիշում եմ Սահակին, այդ բլուզով եմ հիշում՝ գույնզգույն, տատիս կարած վերմակի պես: Էդ բլուզի համար շատ էր տանջվում Սահակը: Էդ բլուզի համար մեր տղաները, հատկապես դուքանչիների երես առած որդիները, շատ էին ձեռք առնում նրան, ամեն դատարկ առիթով հարցնում էին.

- Սահա՛կ, հորդ ողորմի, դո՛ւզն ասա, դրա կարողը սաղ ա՞, բալի մինն էլ մեզ համար ա կարում:

- Հա՛, հա՛, հա՛, - հռհռում էին մյուսները, - դո՛ւզ, դրա կարողը սաղ ա՞:

Սահակը ոչինչ չէր պատասխանում: Նա վիրավորողներին էր նայում թախծոտ ու խոնարհ իր աչքերով, ինչպես իր հայրն էր մի ժամանակ նայում նրանց ծնողներին, ու լռում էր: Հետո ես տեսնում էի, թե ինչպես դպրոցի մի անկյունում կծկված լաց էր լինում Սահակը, լաց էր լինում վիրավորանքից ու զայրույթից: Խեղճ, փոքրիկ Սահակ...

Երբ մի օր հարցրի, թե ինչո՞ւ է միշտ տխուր, ինչո՞ւ ինքն էլ մեզ հետ չի խաղում.

- Չէ՛, չի՛ ըլնի, ապերո՛ ջան,- ասաց Սահակը ու փորձեց ժպտալ,- ես հո երեխա չեմ:

- Ինչի՞, ուրեմն մենք երեխա ե՞նք,- վիրավորվեցի ես,- արի՛, արի՛ խաղանք:

- Չէ՛, ապերո՛ ջան, չի՛ ըլնի,- խնդրելով, բայց վճռական արտասանեց նա:

Սահակենք հորեղբորենցս բակում էին ապրում: Եվ ամեն անգամ, հորեղբորս երկհարկանի տան պատշգամբից ես տեսնում էի, թե ինչպես էր Սահակը՝ մինչև գոտկատեղը մերկ (նա բլուզը պահում էր միայն դասերի համար), իր գորշագույն, նիհար ձեռքերով փայտ ջարդում օջախի համար, ջուր բերում, բոբիկ ոտքերը բահին՝ մշակում մի քանի ոտնաչափ բանջարանոցը, աղբյուրի չեչոտ քարին լվանում իր փոքրիկ եղբայրների ու քույրերի ոտքերը:

Երբեմն-երբեմն տեսնում էի Սահակի մորը՝ միշտ գունատ, մոմագույն դեմքով, նա դանդաղորեն դուրս էր գալիս հողեղեն իր ներքնահարկից ու նստում դռան շեմքի քարին, երբ արև էր: Ես տեսնում էի անգամ, որ նա շատ էր հագում, հագում էր անձայն, շալի ծայրը բերանին, և հազից ցնցվում էին նրա նիհար մարմինն ու ուսերը: Հետո, երբ արևը թեքվում էր, ու շեմքի ստվերը շեղակի ընկնում էր նրա վրա, հայտնվում էր Սահակը, գրկում էր մորը, և նրանք իջնում էին ներքնահարկ:

Իսկ հաջորդ առավոտյան նորից դասի էր գալիս Սահակը՝ գրքերը շորե մի տոպրակի մեջ. բոբիկ, մինչև ծնկները հասնող մի շալվարով, իսկ հագին այն բլուզը, միշտ մաքուր ու անգույն այն բլուզը, որի վրա յուրաքանչյուր ամիս իր գույնի կարկատանն էր դնում: Եվ նորից տղաներից ոմանք, առանց հոգնելու քրքջում էին ու հարցնում.

- Սահա՛կ, հորդ ողորմի, դրա կարողը սաղ ա՞...

Արդեն ցրտերն ընկել էին, ու աշնան վերջին տերևները առավոտները եղյամով էին ծածկվում: Մի քանի օր էր, ինչ Սահակը դպրոց չէր գալիս: Ես էլ չէի լինում հորեղբորս տանը, որ իմանայի, թե ինչ է պատահել նրան: Մտածում էի, երևի ցուրտն է պատճառը: Չէ՞ որ Սահակը կոշիկներ չունի: Իմ հին կոշիկները, շորի մեջ փաթաթած, ամեն օր որոշում էի տանել Սահակին, բայց չէի համարձակվում՝ հպարտ էր Սահակը: Իսկ ես չէի ուզում վիրավորել նրա վիրավոր հոգին: Դպրոցում շատերն արդեն մոռացել էին նրան, իսկ ովքեր չէ, հաշտվել էին այն մտքի հետ, որ Սահակը այլևս դպրոց չի գա:

Բայց եկավ նա: Երկար դասամիջոցին էր. խաղում էինք բակում, վազվզում, թռչում միմյանց վրայից, գոռում-գոչում էինք ուրախ, երբ եկավ Սահակը: Էլի բոբիկ էր նա, մինչև ծնկները հասնող շալվարով, ու հազին էլի նույն բլուզն էր: Խաղը մի վայրկյան դադարեց:

- Արա՛, Սահա՛կը,- ձայնեցին մի քանիսը:

- Ինչի՞ չէիր գալիս,- մոտեցա նաև ես:

Իսկ դուքանչու որդին քաշեց նրա բլուզի մի կարկատանը:

- Սահա՛կ, դո՛ւզն ասա,- քրքջաց նա,- դրա կարողը սաղ ա՞:

Կարերը խուլ ճրթճրթացին, ու լաթի մի կտոր կախվեց ցած՝ մերկացնելով նրա ոսկրոտ, թուխ մարմինը:

Նա կանգնած էր գունատ, խորն ընկած աչքերով, որոնց շուրջը մեկն ասես կապույտ շրջանակներ էր գծել: Նա կանգնած էր հոգնած ու գլխիկոր՝ ձեռքերով գրքերի տոպրակը սեղմած: Հետո նա բարձրացրեց գլուխը, ու ես արցունք տեսա նրա երկնագույն աչքերում:

- Դրա կարողը մերս էր,- ձերմակած շուրթերով մրմնջաց նա,- երեկ թաղեցինք... Սաղ չի...

Եվ մի ակնթարթում օրերով ու ամիսներով կուտակված վիշտն ու վիրավորանքը դուրս պոռթկաց ուժով: Եվ հեկեկում էր Սահակը, անձայն ու ծանր, մեծ մարդու պես, ու ցնցվում էին նրա ոսկրոտ թիակները՝ միշտ մաքուր, կարկատած այն բլուզի տակ:

Լուռ էինք մենք ու ցնցված: Լռել էր նույնիսկ դուքանչու լկտի որդին: Շրջապատել էինք Սահակին, բայց սփոփանքի խոսքեր չկային: Իսկ նա հեկեկում էր ավելի ու ավելի ուժգին, գալարվում վշտից ու շնչում էր ձերմակած շուրթերով:

- Չէ՛, ապերո՛ջան, սրա կարողն էլ սաղ չի...

Ո՞վ է առաջինը.....	3
Վաչեն.....	12
Սիմոնը.....	19
Էլի՝ ձիավորը դու ես... ..	26
Դրա կարողը սաղ ա՞.....	29